

(Brunnen; tr. 2. v. d.)

B, 11, 31.
Diplomatica brevis expositio Nexus & Praestatio-
num Districtus Piltensis erga Serenissimam
Rerpublicam Poloniæ.

Sint. D. Fr. 1791. aufgezählt und da in die Agrik. 9. I.
nach der Regie des Landesherren zuließt Landwirte Kästle.
Sion, das da nachst aus Landwirten vollmächtig waren,
mit gegebenen Rechten.

Positio Terrarum Ordinis Teutonici ex adverso Poloniæ nulla alia erat ante subjectionem, quam quæ existit inter Res publicas, inter quas reciprocæ invicem rationes intercedunt. Ab inducta Religione Evangelica sacerdotali imperio suberat Episcopatus Curoniensis, & Episcopi, quamquam aliquam superioritatem territorialem exercerent, sentiebant tamē & agnoscebant, pendere se ab Ordine. Recessus Volmariensis Anni 1546 Episcorum arbitrio in disponendo & cedendo limites ponit, ac Dependentiae illorum fines describit. Episcopus Otto a Minichhausen, contra eundo obligationi impositæ, versis suam in utilitatem discordiis internis, quidquid forte Juris haberet, transtulit in Regem Daniæ, Fridericum II. pretio 30,000 Thalerorum Imperialium, qua quidem re Curoniensis Episcopatus sive Districtus Piltensis venit in potestatem Ducis Magni, quippe qui, vi Juris a Rege fratre sibi cessi, ejusdem possessionem occupavit Anno 1560. Ad illud usque tempus Polonia considerari debet, tanquam Res publica extera, cujus in omnibus illis negotiationibus atque scenis politicis, quippe Causam Ordinis solummodo concernentibus, nullæ fuerunt partes. Cum vero Anno insequenti facta essent Pacta Subjectionis, cum Rex Stephanus 1579. concessisset Investituræ Diploma Duci Gotteardo, Polonia quodammodo in se recepit obligationem restituendi pristinæ integratæ Feudum Curlandiæ, deminutum

Est.

A

4418 239. 192806173

avulsione Districtus Piltensis, iungendique eundem Ducatui, Quæ nisi ponantur, non habuisset Rex Stephanus neque titulum neque prætextum occupandi Districtum Piltensem defuncto Duce Magno, movendique de hæreditario Jure controversiam Regi Daniæ. Utut exigua esset hæreditas derelicta, utut Curia Danica primo videbatur esse aliena ab arrogando sibi in eam Jure aliquo (vid. Heidensteinii Chron. Lib. VII. pag. 210.) tamen partim persuasiones, partim exacerbationes mentem Curiæ mutabant adeo, ut inevitabile exarsisset bellum, nisi seze interposuisset Marchio Brandenburgicus Georgius Fridericus. Tractatus Croneburgensis, qui Anno 1585 huic controversiæ bellum minitanti finem imposuit, est non tantum Pactum Conventum mutuum duorum Regnorum Jure Gentium nitens, sed subit etiam vicem primi Documenti publici Juris publici particularis Districtus Piltensis, quippe quo ratio subditorum erga supremum Principem definitur, atque in omne ævum roboratur data fide Principum, tum Pactum ineuntium, tum seze interponentium. Tractatus esse inviolabiles, neque qualemcumque Rempublicam una ex parte Articulos Fœderum pacis ita explicare valere, ut sibi soli convenient, id quidem est Axioma Juris publici universalis ulteriore dilucidatione non indigens. Tota igitur res ex eo pendet, ut binæ, quæ sequuntur, quæstiones explanentur & ad eas respondeatur.

1) Num Regno Poloniæ Juris auctoritate (etenim de Jure Potentioris hic non agitur) competitas Potestas mutandi, absque consensu Statuum Provincialium, conditionem politicam Districtus Piltensis, eundemque omnino incorporandi?

2) Quænam sunt illæ præstationes, quas Regnum Poloniæ exigere potest a Districtu Piltensi consentaneæ & convenienter Pactis fundamentalibus?

Si fædere Pacis Cronenburgensis permisus fuisset Districtus Piltensis Poloniæ ita, ut penes eam esset arbitrium prælubitu de illo disponendi, & ut Districtus esset considerandus, tanquam Provincia Jure belli acquisita: animo concipi non potest, cur Polonia neglexerit eum tractare modo, quo bello occupatae Provinciae tractari solent; cur non induxit modum administrandi imperii civilis in omnibus ejusdem partibus illum, quo Regnum ipsum utebatur? Cur denique dominium utile a Directo separaverit? — Ratio atque consuetudo hoc Idearum harum iter monstrarunt; quippe naturæ rei conveniens. — Quod enim possessiones oppignoratae fuerint Marchioni Brandenburgico, illud quidem impedire non poterat, quo minus interna Districtus ordinarentur. Quilibet historiæ pragmatice gnarus, documentum aliquod antiquum explanatus, gradum referre debet ad ejusdem temporis Epocham, atque inquirere, quid consuetudo ac mores tunc tulerint, quæ quidem observatio etiam nostro respondebit consilio. Inter cætera ait Tractatus Cronenburgensis: "universis & singulis Nobilibus & Oppidanis Jura, Libertates & Privilégia sua legitime hucusque obtenta atque usurpata confirmabuntur." Apparet evidenter, hunc locum collineare ad primævas Immunitates Incolarum Piltensium, & ad constitutionem civilem, quam tempore huius fœderis Pacis, tum etiam temporibus illud antecedentibus, & insequentibus, fartam tectam servarunt, cujus conservandæ Causam

non tantum agebat Curia Regia Danica & Marchionalis Brandenburgica, sed etiam primo conditionum loco ponebant, ut illa salva esset. Nonne supervacaneus esset & inutilis Articulus hic, nisi Daniam & Brandenburgiam illum sibi scopum proposuisse, dicamus, ut Districtus Piltensis tanquam Res publica quædam peculiaris conservaretur? Et Polonia nonne in se recepit, subsecuta confirmatione, obligationem regendi vel ipsa, vel per alios, hanc Terram non alio modo, quam quem Jura & Libertates, quibus Districtus adhuc utitur, permittunt? Igitur eum in formam Provinciæ Poloniæ redigere, illud quidem esset recta fronte invadere hanc fœderis definitionem. Tum enim res exigeret, ut, subversis & abolitis antiquis Juribus & Libertatibus, Incolis Piltensibus competentibus & confirmatis, nova præscriberetur Norma. Præferat faciem historia, ut in majore luce constituantur, quæ sunt dicta. Curlandia, cui Districtus Piltensis jungitur, armis occupabatur Germanorum generosi & liberi sanguinis, quorum tessera erat libertas, qui illis suis temporibus ne cogitatione quidem ullam despoticæ in se dominatioonis Ideam habere poterant — „Germani non regnantur supra libertatem — Quidquid igitur erat prætini moris Germanici, illud omne in has terras inferebatur — Jus feudale Alemanicum antiquum, Jus Civile Saxonum, Convocatio Conventuum publicorum & similia — Jura & libertates Statuum provincialium erant permagnæ, quod omaia ex iis pendebant. Hinc ante pacem Westphalicam Principes Germaniæ plenum non exercebant imperium, neque habebant nisi Jus tuendi & protegendi. (Vid. Mascov. Jus publ. Lib. II. Cap. 2. §. 54. & seqq. de Regni Germanici ortu & scioibus.) Post pacem

autem Westphalicam, quæ ad Curlandiam, quippe separatam ab Imperio Germanico, iam plane nihil pertinet, Status Imperii, alendo copias semper in armis paratas, infinite maiorem potestatem & potentiam adquisiverunt, & Statuum Provincialium Libertas arctioribus circumscripta fuit limitibus.

In Curlandia antiqua Constitutio Germanica retinebatur, modificata per Pacta Subjectionis & nexum feudalem. Cæterum Poloniæ Suprematus similis est Juri tuendi & protegendi, sive Advocatiæ, tunc temporis in universum stabilito. Nemo forte in dubium vocaverit, ea, quæ dicta sunt, applicari etiam posse Piltensi Districtui, quod eum cum Curlandia conjugebat similis utriusque Constitutio, neque doceri potest, exterum nexus aliquem intervenisse. Hinc omnia Jura, Libertates & Privilegia, quæ Fœdere Cronenburgensi confirmata sunt a Partibus illud ineuntibus, & roborata Gua-
rantia aliorum Principum, referre sece debent analogice ad Constitutionem Germanicam antiquam tunc temporis existen-tem, & Rex & Respublica Poloniæ per cessionem factam a Rege Daniæ nihil, præterquam Jus Advocatiæ in Districtu Piltensi, obtinuerant. Ut quilibet convincatur, locum ex Tractatu saepius adducto allegatum non continere sponzionem præstandæ securitatis, complectentem solummodo privatas singulorum Incolarum possessiones atque fortunas, sed ad Constitutionem civilem Districtus in universum esse accom-
modandum, inspiciat illum Articulum, qui privataram for-
tunarum securitatis præstandæ causa est insertus. — „Eadem
ratione cæterorum quoque nobilium & subditorum jura & pri-
vilegia de bonis suis justo titulo hucusque possessis ipsis &

„ eorum heredibus salva esse, conservari & a Serenissimo
„ Rege &c. confirmari debebunt.“

Acta posteriorum temporum demonstrant, Poloniam ab hac consideratione nunquam se dimovisse, & in omnibus Ordinationibus & Conclusis antiquæ Constitutionis Germanicae rationem habuisse. Abunde vero est demonstratum, Jus vindicandi Piltensem Districtum Poloniam non habere nisi hoc respectu, ut ille Curlandiae Feudo jungatur: sed modus arbitrarius atque Constitutioni contrarius, quo Duxes Fridericus & Guilielmus regimen administrabant, Incolas Piltensis Districtus ab hac unione deterrebat, regatumque fuit, ut, servatis in suo robore primævis Juribus, Polonia immediate ipsa gubernaculis manum admoveret. Quo facto petitiones Ducum ius suum persequentium vario prætextu frustratæ sunt, & constat, Ducem Guilielmum non nisi ex cessione Marchionum Onoldinorum, annuoque censu soluto, possedit oppignorata Bona Erwahlen, Hafenpoth & Neuhausen. Cum Anno 1616 Guilielmus Dux privaretur Feudo, Duxque Fridericus enixissimis precibus contendens deum effecisset, ut Feudum retineret, facillimum fuisse Regi Sigismundo III. & Republicæ Poloniæ eo adigere Ducem, ut omni suo in Piltensem Districtum jure se abdicaret, atque demandare Commissioni Regiæ Anno 1617 in Curlandiam missæ curam plenariæ Incorporationis. Quod tamen non est factum, sed potius dabatur in mandatis Commissioni, ut, adhibito Consilio Statuum Provincialium, Formulam Regiminis & Jus Statutarium Districtus Piltensis describeret & stabiliret. Atque in hisce ordinationibus vestigia morum antiquorum Ger-

manicorum ubique conspicuntur. Jus ferendarum Legum est
 penes Status Provinciales; eorundem de gremio deliguntur
 Judices, qui Pares Curiæ imitantur. Servitium Equestre est
 obligatio ab antiquo Jure Feudali Germanico præscripta:
 & Statuta pro parte desumpta sunt ex vetere Jure Saxonico.
 Quæ tandem est ratio, ut tam benigne agerent cum Districtu
 Piltensi ii, penes quos summum est in eum Dominium?
 Quæ tandem res movere eos potuit, ut veteres mores Ger-
 manos potissimum ponerent loco fundamenti omnium suarum
 Ordinationum? Fœdus Pacis Cronenburgensis pro Norma
 obserabatur: Rex & Respublica, quod constat ex adductis
 jam Factis, Articulum — „universis & singulis in verbis,, —
 ita interpretabantur, ut exigebat Constitutio civilis, quam
 stabilitam invenerant. Explanato priori objecto nostro, sive
 affatim demonstrata asseveratione hac, quod Rex & Respublica
 Polona non valeant disponere de Districtu Piltensi acsi de
 Terra proprietatis iure ad Eosdem pertinente, neque possint,
 absque consensu eorum, quorum interest, mutare Constitu-
 tionem civilem: jam ex ipsa huius Constitutionis Forma &
 ex nexu cum obtinente Supremum Jus Respublica fluit altera
 quæstio: Quænam sunt illæ præstationes, quas, pro benefi-
 cio Juris Advocatiæ, necessario subire debet Districtus Piltensis,
 quæque cum Recognitione aliqua possunt comparari? Ut hac
 etiam in quæstione Diplomatum fidem advocemus, oportet
 adducere locum hoc pertinentem ex fœdere Cronenburgensi:
 „ Contributionibus quoque, exactionibus & vectigalibus in-
 „ usitatis & extraordinariis & ab reliquis Ordinibus Regni
 „ non laudatis vel receptis atque collatis, Ejus Episcopatus
 „ subditi minime prægravari debent, sed eorum eadem, quæ cæ-

„ terorum incliti Poloniæ Regni incolarum habebitur ratio. „ Porro ait: „ Fieri placut ut ejus Districtus subditi annis quinque subsequentibus ab omnibus exactionibus, expeditionibus, oneribusque publicis vacent atque immunes habeantur &c. Tempore autem eo exacto communi cum regni subditis forte censebuntur. “

Crederes primo intuitu, Terrigenas Piltenses, effuxo Immunitatis quinquennio, obstrictos esse pendere quædam tributa annua, ut reliqui incolæ & subditi Poloniæ. Ut speciem a veritate discernamus, sit nobis dux itineris historia Polona. Ab anno inde 1374 Bona terrestria in Polonia liberata fuerunt a quoconque tributo: placebat, ut in vim Recognitio[n]is, a manso & laneo, duo Grossi solverentur Ludovico tunc temporis Regi. (Vid. Crom. Descr. Pol. Lib. II. pag. 128. Neugb. H. p. Lib. III.) Hoc tributum cessabat regnante Sigismundo Anno 1507. liberatis a cujusque generis tributo Bonis terrestribus. Imo Constitutione Anni 1588 regnante Sigismundo III. vetantur milites habere stationes in Bonis terrestribus, quæ Lex renovata est regnante Joanne Casimiro & infamiae poena in violatorem ejus sancita. (Vid. Hartknoch. de Rep. Pol. Lib. II. Cap. 5. & Legn. Jus Publ. Polon. Capite de Tributis.) — Quodsi cum adductis Tractatus Cronenburgensis verbis comparentur hæc Historiæ Excerpta, incurrit in oculos, non posse esse sermonem de tributis & pensitationibus consuetis, quippe quæ tunc temporis in Polonia erant nulla, hinc Daniæ Regis & Marchionis Brandenburgici cura non poterat esse benefica, nisi efficerent, ut Polonis, eo temporum tractu ab omni tributorum genere immunibus, adæquarentur Piltenses. Sed quoniam illa *ad quinque*

quinque annos concessa immunitas concipi non potest, nisi simul ponas obligationem ad aliquam præstationem, dicendum est, hic nihil aliud intelligi, quam Servitium Equestre, ex antiquo more Germanico veniens. Libertatione ab Equestri Servitio ad quinquennium concessa eo magis indigebat Provincia motibus Danicis & Polonicis exhausta, quod Stephanus Rex vivebat temporibus valde turbidis, imbat Societatem nunc cum Suecis contra Moscovitas, nunc cum Moscovitis contra Suecos, quodque eadem de Causa ob crebras ad militiam peragendam evocationes præstanda erat moribus antiquis Germanis sequela campestris, sive Servitium Equestre.

Spatium temporis ab anno 1585 usque ad annum 1617 proprius est, quam ut memoria obligationum mutuarum inter supremum Dominium & Districtum intercedentium extincta esse potuerit, aut ut sollicita indagatione ex Archivis easdem integrare opus fuerit. Apud æquales illorum temporum recentior erat mentis Tractatus Cronenburgensis memoria: hinc Acta commissorialia Anni 1617 eodem fere referentia considerari possunt ut Commentarii rerum anterierum temporum, neque solum cum Pacto Danico, sed etiam cum Jure antiquo Germanico conjunctissime omnia concordabant. Formulae Regiminis § 19. modum Recognitionis aut præstationis, quæ Piltensi Reipublicæ, vigore Articuli Transactio-nis Danicæ, superius adducti, incumbit, evidenter explicat. — „ Servitium Nobilitatis Equestre Sacrae Regiae Majestati debi- „ tum quod attinet constituimus, ut in posterum non minus „ sit so Equitum armis omnique apparatu bellico bene in- „ structorum. “

In ipso §phi ingressu apparet, Commissionem Regiam, definiendo numerum equitum, non voluisse imponere novam obligationem feudalem, sed definire accuratius Recognitionem præstandam generaliter vi ac potestate Tractatus Cronenburgensis — Vox: *Debitum*, antiquorem supponit obligationem. Servitium Equestre locum non habebat nisi belli tempore. Illa enim ætate nulli erant exercitus semper armati, semper parati ad bellum: quivis Vasallus, tenens feudi iure agros, obstrictus erat ad servitia inde præstanta tempore belli, aut se jungebat socium armorum, & acquisitionum bellicarum particeps siebat. Historiæ bellorum Sæculi XVI. levis explanatio sufficit ad demonstrandum, in omnibus Europæ Regnis & Rebus publicis exercitus constitisse ex manipulis hominum tumultuarie congregatorum, qui, pro qualitate prædæ speratae, ad longius vel brevius tempus nomen suum inter milites profitebantur. Experientia & Facta ipsa Ordinationem Piltensem, cuius definitio diplomaticè est demonstrata, quasi apposito Sigillo suo confirmarunt, neque unquam, præterquam tempore belli, iti go Equites præsto adfuerunt, neque unquam alio tempore, ut præsto essent, postulatum est. Sigismundo etiam tertio regnante, tempore Decretum Commissionale præcedente, turma una Equitum, idque tempore generalis Evocationis ad expeditionem bellicam, ac prævia Cancellariæ bellicæ requisitione, armis instruebatur & militatum mittebatur adversus Ducem Sudermanniae Carolum, qui postea factus est Rex Sueciæ huius nominis XI. Quæ omnia explicantur tabulis testimonii a Supremo ejus temporis Exercituum Regni Duce, Carolo

Chodkiewicz, Nobilibus Piltensibus traditis, dignis; quæ
hic adducantur:

„ Universis & flagulis quorum interest notum facio
 „ Generosos Dominos Nobiles Piltenses si dem suam & prom-
 „ titudinem S. R. Majestati & Reipublicæ indefesso studio
 „ approbantes non solum tum temporis, cum Carolus Suder-
 „ dermanniæ Dux, Exercitum suum copiis nostris ad
 „ Kirchholmium acie opposuisse, in suppeditas nobis expe-
 „ dita Equitum alia veniente & prælio cum eodem commisso
 „ adfuisse, strenue & fortiter depugnasse. Verum etiam re-
 „ centi hac adversus Mansfeldium expeditione non vocatos a
 „ me, nec litteris Sacrae Regiae Majestatis admonitos, sponte sua &
 „ ultro, sumptu suo, eadem promptitudine unum vexillum
 „ Equitum in Castra adduxisse, fidelemque, & tam velitando
 „ quam incurrendo hostem, tum vigiliis & omni officiorum
 „ genere operam strenuam navaisse. Quæ cum laudem quam
 „ maximam promereantur & ab innata Generosis animis
 „ gloriæ cupidine fluxere, cum præterea Virtus, fidei sancti-
 „ tas & res præclare gestæ immortalitate famæ atque justifi-
 „ simo pretio rependatur, harum virtutum, huius fidei ipso-
 „ rum monumentum præsenti hoc testimonio Posteritati
 „ & æternæ memorie consecro.

Scriptæ in Castris d. 27. Octobr. 1608.

JOH. CAROL. CHODKIEWITZ.

Supervaneum foret, enodare, quod ad hæc usque no-
 stra tempora Piltensis Districtus ita se gesserit, ut Officium

atque rationes, quæ ei intercedunt cum Ser. Republica, exigunt. Nota est historia recentiorum temporum. Ubique inveniuntur vestigia, Incolas Pultenses pro norma agendi sanctissima habuisse Officium, Conscientiam & inconcussam in Serenissimam Rempublicam fidem ac devotionem. Qua quidem re factum est, ut primæva politica Districtus Constitutio non tantum inconcussa steterit, sed recentiores Constitutiones Regni eandem tutam esse iusserunt ab quibusvis invasionibus injustis & vexationibus, quæ dignitatem Serenissimæ Reipublicæ samæ exponendo minus gratæ, subruunt pulcherrimum Monumentum nexus atque Dependentiarum per saeculorum seriem confirmatae.

*Litteræ reversales Ordinum Regni ratione contributionum
datae 17 May 1674.*

Nos Senatores atque Ordines Serenissimæ Republicæ Polonicæ in hisce Electionis Comitiis congregati notum testatumque facimus præsentibus literis nostris, quorum interest, universis & singulis, qua ratione Illustrissimus & Celsissimus Princeps Dominus Jacobus, in Livonia Curlandia & Semigallia Dux, cum Nobilitate sua Curlandica, Semigallica & Piltensi in hoc calamiteso statu necessitati Republicæ succurrando ex indefesso aniore erga eandem certam pecuniæ summam pro bello Turcico destinaverit, quam Nos exercitui Magni Ducatus Litvaniæ adsignavimus. Ne autem promptitudo ista, in tam gravi casu declarata, in sequelam trahatur, aut Illustrissimæ Suæ Celsitudini & Nobilitati detimento cedat; Nos nomine universæ Republicæ non tantum contributionem hanc benevolam, & juxta pactorum tenorem indebitam, benevolo amplectimur affectu, verum etiam pro Nobis & tota Republica Poloniæ, autoritate comitali Electionis cavemus, quod promptitudo ista postquam Illustrissima Sua Celsitudo & Nobilitas Curlandica, Semigallica & Piltensis sollempmodo ad vasallagium & servitia equestria intra fines Ducatus Curlandiae, Semigalliae & districtus Piltensis, ad nullas contributiones aut exactiones obligentur, pactis conventis nihil derogare, nec quoconque tempore pro imponendo vel exigendo aliquo pactis minus conformi onere a quoquam in sequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia jura, privilegia, pœna, immunitates, libertates sartas teat sive manere Illustrissimam Celsitudinem suam cum universa Nobilitate Ducatus Curlandici & districtus Piltensis ab hocce ex propensa

volutate in praesenti Republicæ promisso ac omni aliorum pactis mirus conformi, enere posthac *in perpetuum* liberos & immunes esse, nec quidquam extra pactorum tenorem exigi aut imponi, debere, *universa Respublica sancte promittit Et cavit.* Majoris si ei & certitudinis causa præsentes Celsissimo Domino Primate jam non extante, manu Illustrissimi Reverendissimi Excellentissimi Principis Domini Andreæ Trzebicki, Episcopi Cracoviensis, Duci Severiae, tanquam præsidis comitiorum modernæ Electionis, nec non D. Dominorum Senatorum Regni Polonie Magnique Ducatus Lithuaniae & nunciorum terrestrium Marschalci subscriptas sigillis eorundem communiri fecimus. Datum Varsaviæ in Comitiis Electionis d. 17 Maii anno 1674.

(L.S.)

ANDREAS TRZEBICKI.
Episc. Cracov

STEPHANUS WIERZBOWSKI.

Epif. Poszaniens.

BENEDICTUS SAPIENZA.

Thesaur. M. D. Lithæ.

Marchalcus Ordinis Equestris.

M. PAC.

Palat. Vilns.

JOAN. ANTONIUS CHRAPOWICKE

Palatinus Witepſens,

Supr. M. D. L. Exerc. Dux.

MARTIN. OGINSKI.

Palatinus Trocensis.

ALEXAN: HILAR: POKULANSKI

Marchalcus Supremus M. D. L.

(L.S.)

*Concordantiam hujus Copice cum
Metrica Archivi Ducalis pravia colla-
tione facta hisce attestor.*

JOANNES EBERHARDUS NEIMB'

Archivi Lusal, Secrus.

Mppria.